

Een juridische handleiding voor burgers die criminaliteit onderzoeken

Verantwoord burgeronderzoek

Een juridische handleiding voor burgers die criminaliteit onderzoeken

© mr. drs. Lucien M.E.R. Stöpler, 2018
Justice in Practice Foundation

INHOUDSOPGAVE

I. Naar burgeronderzoek in de praktijk.....	2
Opzet van dit document.....	2
II. Overweldigende hoeveelheid online seksuele uitbuiting.....	4
Toezicht vergroten.....	5
Georganiseerd burgeronderzoek en eigenrichting.....	5
III. Burgers in de opsporing.....	8
Opsporing.....	8
Burgers in de opsporing.....	8
Burgeronderzoek en ‘burgeropsporing’.....	9
Burgerarrest.....	9
Noodweer.....	10
IV. Burgeronderzoek.....	12
Vrijheid van informatie.....	12
Privacy.....	12
Kader voor gedrag.....	13
Gebruik van privédetective.....	14
Beelden: in de openbare ruimte of binnen.....	14
Audio-opnames.....	15
Openbaar maken van persoonsgegevens.....	15
Informatie van sociale media.....	16
Volgen en observatie.....	16
Informatie over medische gegevens.....	17
Informatie van school.....	17
Strafbaar gedrag geregistreerd laten plaatsvinden.....	18
Hacken van andermans computer.....	18
V. Civielrechtelijke en strafrechtelijke normering van burgeronderzoek.....	20
Gebruik van burgeronderzoek in de opsporing.....	22
Proeftuinen.....	24
VI. Verantwoord burgeronderzoek.....	26
Literatuur.....	28
Jurisprudentie en casuïstiek.....	32

I. Naar burgeronderzoek in de praktijk

Dit is een juridisch onderbouwd handboek voor burgeronderzoek naar strafbare feiten. Het doel van dit handboek is om betrokken personen te begeleiden in hun poging criminaliteit te verminderen en de vertrouwdeheid in de maatschappij te vergroten.

Het benoemen van de juridische mogelijkheden van burgerparticipatie naast de autoriteiten roept wellicht onbehagen op. Er kan spanning ontstaan tussen eigengereide communities voor burgeronderzoek en professionals die schending van hun normen vrezen. Dit handboek moet aan zowel professionals als burgers laten zien dat er juridisch ruimte is voor constructieve samenwerking aan hetzelfde doel, zolang ieder zich maar aan zijn rol houdt.

Dit handboek is dan ook eerder een codificatie van een bestaande, maar nog niet zeer wijdverbreide praktijk. Twee punten verdienen daarbij extra aandacht.

Ten eerste heeft de Nederlandse rechter nieuwe onderzoeksmethoden goedgekeurd, namelijk het zich toegang verschaffen tot gesloten netwerken en het plaatsen van malware als bewijs van die mogelijkheid. Dit betekent dat de mogelijkheden voor sociale controle van burgers een betere afspiegeling van het huidige internet tijdperk vormen. In zekere zin zijn deze mogelijkheden te zien als betrappen op heterdaad en een burgerarrest voor overdracht van verdachte aan de politie, alleen dan online.

Ten tweede, om effectieve sociale controle op het internet uit te kunnen oefenen moeten burgers de onderzoeksmogelijkheden structureel gaan toepassen. Groepen burgers kunnen zich ontfermen over bepaalde vormen van onwenselijk en/of crimineel gedrag, van oplichting tot online seksueel misbruik. Dergelijke proeftuinen zijn nodig om de rolverdeling met opsporingsautoriteiten en praktische werkwijze en tools te verduidelijken. De start van deze proeftuinen is bij voorkeur zelfstandig en niet afhankelijk van de participatie van autoriteiten.

Deze innovaties zijn hier samengebracht met bekende on- en offline mogelijkheden voor mensen die zich zorgen maken om de veiligheid en een constructieve bijdrage willen leveren aan het recht. Hoewel sociale controle niet meer als burgerplicht te boek staat, is de zorg die mensen voor elkaar hebben nog altijd veruit de belangrijkste bijdrage aan het beëindigen en voorkomen van vele vormen van criminaliteit. Met deze publicatie willen wij aan alle (potentiële) burgeronderzoekers en de opsporingsautoriteiten waar ze mee samenwerken een handreiking bieden.

Opzet van dit document

Dit werk heeft tot doel de wettelijke kaders te beschrijven van de mogelijkheden en bevoegdheden van burgers om los van de opsporingsautoriteiten (potentiële) criminaliteit te onderzoeken.

In het tweede deel wordt een korte schets gegeven van de problematiek bij de bestrijding van een vorm van ernstige criminaliteit met zowel online- als offline componenten: online seksueel misbruik van kinderen.

In het derde deel wordt aandacht besteed aan het verschil tussen opsporing - door de opsporingsautoriteiten - en burgeronderzoek. Daar wordt duidelijk welke echte opsporingsbevoegdheden burgers hebben en welke beperkingen er anderzijds kleven aan informatie die door hen is vergaard.

In het vierde deel worden concrete onderzoekshandelingen van burgers toegelicht en aangegeven waar de grens van het toelaatbare ligt. Tot slot wordt gekeken naar de waarde van burgerbewijs in de rechtszaal.

In het vijfde deel wordt een praktisch hanteerbare set met vragen gepresenteerd die iedere burgeronderzoeker moet beantwoorden om rechtmatig onderzoek te kunnen doen naar anderen.

II. Overweldigende hoeveelheid online seksuele uitbuiting

Het dreigingsbeeld van de Nationale politie vertoont een toename in kinderporno en verwacht verdere stijging in de komende jaren.¹ Dit beeld wordt breed gedeeld, ook door bijvoorbeeld het Engelse National Crime Agency² (NCA), Amerikaanse Department of Justice³ (DoJ) en Interpol⁴. De NCA geeft aan dat het overweldigd wordt door de hoeveelheid beelden, wat aldaar de opsporing ernstig kan vertragen.⁵

In Nederland worden van de 12.000 jaarlijkse meldingen slechts 650 tot 800 in behandeling genomen, rond de 7%. Tot 2010 vielen veel lichtere zaken sowieso af. In dat jaar is het initiatief Niets Doen Is Geen Optie (iNDIGO) gestart om te voorkomen dat er geen ‘passende maatregel’ genomen wordt - oftewel: niets doen - in situaties waar iemand voor het eerst wordt gepakt met kinderporno.⁶

Verontrustend is bovendien, dat van de seksuele delicten, slechts 9% ooit gemeld wordt bij de politie.⁷ Slachtoffers van seksuele uitbuiting worden vaak geruime tijd gelokt in een proces dat de Engelse term ‘grooming’ heeft gekregen⁸. In dit proces gaan binding in een afhankelijkheidsrelatie met intimidatie en dwang gepaard. Het is bekend dat slachtoffers van uitbuiting mede door dit gevoel van afhankelijkheid bang zijn om aangifte te doen uit angst om hun relatie te verliezen en er alleen voor te staan⁹. Bij online strafbaar contact (grooming en ernstiger vormen van misbruik) wordt nog minder gemeld. Een voorbeeld illustreert dit: over een verdachte uit Cuijk die 300 kinderen online bleek te hebben aangezet tot seksuele handelingen (waarvan bij enkelen fysiek misbruik volgde) waren slechts 3 meldingen gedaan, geen van welke was opgevolgd.¹⁰ In relatie tot het feit dat de meldingen van online misbruik de afgelopen jaren juist toeneemt, lijkt hier een steeds groter wordend gebied van gebrekkig toezicht te ontstaan.¹¹

¹ Nationaal Dreigingsbeeld 2017, brief minister van Veiligheid en Justitie 21 december 2016 (kst. 31015, nr. 130)

²

<http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/814-national-crime-agency-annual-report-2016-17/file>, p. 8-9

³ <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography>

⁴ <https://www.interpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Crimes-against-children>

⁵ <http://www.bbc.com/news/uk-29470001>

⁶ Richtlijn voor strafvordering kinderpornografie, 25 oktober 2013, hfd. V.

https://www.limburger.nl/cnt/dmf20170227_00036961/aantal-meldingen-kinderporno-verdubbeld

⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek (2012), p. 83.

⁸ <https://www.politie.nl/themas/grooming.html>

⁹ <https://www.parool.nl/binnenland/maar-helpt-slachtoffers-mensenhandel-doet-aangifte-a2445417/>

¹⁰ Algemeen Dagblad, ‘Slachtoffers weigeren massaal aangifte te doen in zedenzaak Cuijk’, 22 januari 2014.

¹¹ Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2014: 133-135.

Toezicht vergroten

Een misdaad komt tot stand door een gemotiveerde dader en een kwetsbaar slachtoffer in een omgeving met gebrekkig toezicht. Elke aanpak van criminaliteit kan daarom bestaan uit een combinatie van maatregelen om daders af te schrikken, potentiële slachtoffers te versterken (empowerment) en/of toezicht vergroten. Er van uitgaande dat er altijd daders en kwetsbare kinderen zullen zijn, is het vergroten van toezicht een krachtige directe manier om seksueel misbruik van kinderen tegen te gaan. De sociale controle die uitgaat van toezicht hangt samen met een sterk verlaagd niveau van criminaliteit omdat daders ontmoedigd raken als ze constant bekeken worden¹².

Het is in criminaliteitsbestrijding bekend dat burgers substantieel bijdragen aan de opsporing van criminelen doordat zij signalen doorgeven die leiden tot de arrestatie van criminelen. Dit fenomeen van burgerparticipatie leidt tot 85% van de arrestaties die in Nederland plaatsvinden¹³. Dit percentage omvat seksuele misdrijven.

Voorts blijkt uit een beperkte Nederlandse studie¹⁴ dat 22% van de kinderen zelf komt en 50% van de meldingen uit de onmiddellijke omgeving van het kind - ouder, familielid of verzorger. Het stimuleren van de omgeving om goed op te letten, met name bij signalen van online misbruik, kan een belangrijke bron van beter toezicht zijn.

In het Verenigd Koninkrijk is burgertoezicht een onderwerp van maatschappelijke belangstelling. Er is in de afgelopen periode aldaar een groep mensen opgestaan die poseren als kinderen en daarmee pedofielen lokken. Zij hebben inmiddels een belangrijk aandeel in de arrestatie van pedofielen die met de intentie tot strafbaar gedrag op een afspraak komen, zo bleek uit cijfers die een landelijke krant verzamelde. Uit deze gegevens bleek dat 44% van de arrestaties in relatie tot kindermisbruik tot stand kwam via burgeropsporing en melding.¹⁵

Georganiseerd burgeronderzoek en eigenrichting

De hierboven genoemde burgeronderzoekers in het VK maken een dossier aan dat zij bijhouden. Enkel van hen maakt ook afspraken met hen als ware zij minderjarige kinderen en confronteren vervolgens de dader op de afgesproken locatie, alvorens over te gaan tot een burgerarrest. De resultaten nopen de politie te overwegen om burgerparticipatie te accepteren¹⁶. Er is echter vanuit zowel politie als burgers behoefte aan het beter begeleiden van deze op zich waardevolle initiatieven¹⁷.

¹² Sampson, Raudenbush, 1999.

¹³ *Meer heterdaadkracht: "aanhoudend in de buurt"* (2007). Onderzoek naar de rol van de burger bij directe opsporing. Apeldoorn: Politieacademie

¹⁴ Ibid: 122-131. Het betreft de politieregio Hollands Midden 2011-2012. Dit was de enige regio die deze meldingen voldoende ordentelijk deed om de geboden inzichten te destilleren. Andere regio's hadden geen eenduidige notatie van seksueel misbruik en/of uitbuiting van minderjarigen.

¹⁵ <http://www.bbc.com/news/uk-england-41203273>

¹⁶

<https://www.theguardian.com/society/2017/sep/18/police-may-consider-working-with-paedophile-hunters>

¹⁷ http://www.huffingtonpost.co.uk/jim-gamble/online-child-abuse_b_18036374.html

De discussie rondom burgeronderzoek en de mogelijkheid dat de privacy van personen onterecht wordt geschonden en dat burgers overgaan tot het straffen van mensen die zij schuldig vinden vindt in Nederland ook plaats. Een recente casus is de 'wraakvader', wiens dochter cadeaus ontving van iemand die zich voordeed als een 17-jarige, maar in werkelijkheid een 48-jarige, met TBS gestrafte pedofiel was. Deze was voortvluchtig en de politie had hem nog zullen opsporen maar blijkbaar kwam dit er niet van.¹⁸ De vader nam veelvuldig contact op met de politie maar toen die naar zijn mening onvoldoende ondernam, benaderde hij de man zelf en sloeg hem (hard) in elkaar. Deze vader kreeg 10 maanden cel voor zware mishandeling.¹⁹

Uit twee onderzoeken zijn een aantal uitspraken af te leiden met implicaties voor hoe om te gaan met eigenrichting. Mensen blijken consistente en rationele keuzes te maken over het al dan niet overgaan tot het overschrijden van de wettelijke grens bij het 'zelf oplossen':

1. Bij ernstige misdaden vinden mensen eigenrichting minder verwerpelijk dan bij minder ernstige misdaden.
2. De meerderheid van de mensen vindt dat eigenrichting strafwaardig is, maar hier is ook een significant verschil met de ernst van de misdaad zoals hierboven bij de mate van verwerpelijkheid ook al bleek.
3. De meeste mensen vinden een taakstraf en geldboete gepast bij het toekennen van een straf voor eigenrichting.
4. Mensen die eigenrichting overwegen nemen dus de straf op de koop toe: 'Het moet maar dat ik er voor gestraft word, wat er is gebeurd kan echt niet!'
5. Mensen maken geen onderscheid naar de zwaarte van de door de staat opgelegde straf die volgt op de misdaad: zodra er een straf is geweest daalt het begrip voor eigenrichting significant.

Uit deze 5 observaties blijkt dat mensen eigenrichting alleen bij ernstige criminaliteit die ongestraft blijft overwegen en bij ongeacht welke straf verwerpen.

De belangrijkste factoren die steun voor eigenrichting voorspellen zijn een combinatie van laag vertrouwen in het rechtsbestel en een hoge zorg over criminaliteit. Vanwege de hierboven beschreven grote hoeveelheid kinderporno en de relatief lage opsporingskans gegronde redenen om weinig vertrouwen in het rechtsbestel te hebben en om zorgen te hebben over de criminaliteit.²⁰

Mensen hebben een gevoel voor rechtvaardigheid dat primair gericht is op het steunen van de staat bij de opsporing. Wanneer de opsporing faalt is er een toenemende energie om zelf iets te doen.

Burgeronderzoek kan de energie die vrijkomt bij gevoelens van zorg en onrecht kanaliseren en bijdragen aan een door de staat gecontroleerd rechtsbestel.

Een reden voor het vergroten van burgerparticipatie in toezicht en opsporing is dat politie niet alleen met een grote werklust zit, maar ook moeilijk kan optreden totdat

¹⁸

<https://www.ad.nl/binnenland/cel-en-tbs-geeneuml-ist-tegen-door-wraakvader-in-elkaar-geslagen-kinderlokker~acd2ae6aa/>

¹⁹

<https://nos.nl/artikel/2171447-wraakvader-krijgt-tien-maanden-cel-voor-mishandelen-internetoplichter.html>

²⁰ Bosch, 2013; Haas, 2011

er concrete aanwijzingen zijn van enige vorm van misbruik²¹. Op het moment dat deze aanwijzingen er zijn kan de politie overgaan tot een arrestatie. Het zorgen voor deze concrete aanwijzingen is precies het doel van het soort burgerinitiatieven dat hierboven is genoemd. Daarbij kan er gekozen worden om aangifte te doen bij de politie, maar ook het laten doorgaan van een eventueel gemaakte afspraak die een persoon heeft geïnitieerd, om aldaar tot een burgerarrest over te gaan.

Het bieden van aanwijzingen en structuur voor effectief toezicht van burgers om slachtofferschap te voorkomen kan onderdeel worden van een succesvol actieplan ter bestrijden van seksueel misbruik van kinderen.²²

²¹ De mogelijkheden zoals de voorgestelde artikelen 248a en 248e Sr vragen veel observatietijd; het toepassen van gerichte bijzondere opsporingsbevoegdheden is gebonden aan een groot aantal voorwaarden, waar burgers niet aan gebonden zijn. Zie ook Brinkhoff, 2010.

²² Een voorbeeld hiervan is de in ontwikkeling zijnde app: Sherlock, die naar verluidt door TNO en politie in de maak is en online dossiervorming mogelijk maakt voor burgers. Een ander voorbeeld is het systeem dat de onderzoeksgroep Bellingcat gebruikt voor haar vrijwillige journalisten.

III. Burgers in de opsporing

Opsporing

Opsporing is een juridische term die gedefinieerd wordt in artikel 132a van het wetboek van Strafvordering: *Onder opsporing wordt verstaan het onderzoek in verband met strafbare feiten onder gezag van de officier van justitie met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen.*

Opsporing is een verzameling dwangmiddelen die de overheid toe mag passen in bepaalde situaties. Bekende dwangmiddelen zijn het aftappen van je telefoon, in verzekering stellen en het vorderen van gegevens en objecten die mogelijk verband houden met een strafbaar feit. Het toepassen van dwang is een vorm van geweld en is daarom voorbehouden aan de staat (overheid). De arrestatie is, bij uitzondering, de enige vorm van dwang die ook door burgers mag worden uitgeoefend, zij het onder voorwaarden.

Het toepassen van dwangmiddelen is het omkleed met waarborgen om willekeur te voorkomen. Die waarborgen houden in dat telkens als er een dwangmiddel wordt voorgesteld, er een afweging gemaakt moet worden. Is het dwangmiddel subsidiair - het meest geëigend - en proportioneel - in verhouding tot de ernst van het onderzochte strafbare feit? Deze afweging wordt gemaakt door partijen die geacht zijn onafhankelijk te oordelen over de belangen van de dader en de slachtoffers: in oplopende volgorde van zwaarte zijn dat politie, officieren van Justitie en rechters. Bovendien staan alle mogelijke dwangmiddelen omschreven in de wet, opdat zij ook politiek zijn getoetst.

Afhankelijk van de ernst van de strafbare feiten die worden onderzocht zijn er beperkingen op de mate van inbreuk die een onderzoek mag maken op iemands privacy. Het bekijken van iemands telefoongebruik of het volgen van iemands beweging kan alleen als de strafbare feiten waarmee de personen in verband worden gebracht daarom vragen. Bovendien heeft iemand die door de autoriteiten ondervraagd wordt, niet de plicht om belastende informatie te geven en het recht om te zwijgen.

Burgers in de opsporing

Vanaf de jaren 80 doet de burger expliciet entree in het overheidsbeleid voor de bestrijding van criminaliteit. Het is een reactie op een handhavingstekort: de criminaliteit is snel gestegen en de politie kan het niet voldoende indammen. De stijging van criminaliteit was toe te schrijven aan de toenemende individualisering, die sociale controle uitholde.²³ De rol van burgers in de bestrijding van criminaliteit

²³ Commissie kleine criminaliteit 1984, p. 29 en 30 en Kamerstukken II 1990/91, 21 829, nr. 2, p. 4-8; dit beeld is nog altijd actueel, blijktens Kamerstukken II 2011/12, 33 173, nr. 2 en Bijlage bij Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 4.

werd sterker met de mond beleden dat dat zij een concrete set van onafhankelijke behoeftes kreeg. De mogelijkheid tot het burgerarrest bleef bestaan en hoewel de wet Melding Ongebruikelijke Transacties door burgers genomen is, is het geen vrijwillige bijdrage van burgers, maar een verplichte melding door financiële instellingen. Een maatregel om deelname van burgers te stimuleren is bijvoorbeeld het bieden van een 'beloning' voor het doen van aangifte, zoals tegen mensenhandel, waar de slachtoffers bescherming krijgen tegen uitzetting voor de duur van hun proces.

Overige vormen van participatie van burgers in de opsporing vinden plaats onder begeleiding van de overheid. Het gaat dan om de rol als kroongetuige, om als burgerinformant of criminele burgerinfiltrant samen te werken met de autoriteiten en om als burger pseudokoop of -dienstverlening te verrichten. Deze vormen van burgers in de opsporing blijven hier onbesproken omdat ze onderdeel zijn van de opsporing die niet door burgers is geïnitieerd.

Burgeronderzoek en 'burgeropsporing'

De activiteiten van burgers om informatie te verzamelen omtrent strafbare feiten vallen niet onder de opsporing, tenzij ze dit onder gezag van de officier van Justitie doen in het kader van het verlenen van bijstand aan strafrechtelijk onderzoek. Gegevens van burgers hebben geen directe consequentie voor de verdenking tegen personen van strafbare feiten.

Als dus een burger informatie inwint over iemand die aanleiding geeft om zo iemand te verdenken van een strafbaar feit dan mag je niet zelf overgaan tot arrestatie maar moet je aangifte doen. Op dat moment treedt het opsporingsonderzoek in werking, waarbij onder gezag van de Officier een onderzoek omtrent strafbare feiten wordt gedaan om bepaalde dwangmiddelen toe te passen.

Burgeropsporing kan een wat verwarrende term zijn omdat burgers niet opsporen als ze informatie verzamelen. In dit stuk zal verder de term *burgeronderzoek* gebruikt worden om duidelijk te maken dat de gegevens die burgers zelf verzamelen niet onder het juridische begrip van opsporing vallen.

Burgerarrest

Een uitzondering op de exclusieve bevoegdheid van de staat om zich met strafvordering bezig te houden is het burgerarrest. In de situatie van ontdekking op heterdaad is de kans dat de verkeerde persoon wordt aangehouden klein en mag iedere burger de verdachte beletten te ontkomen. Het Wetboek van Strafvordering biedt de burger in art. 53 lid 1 die mogelijkheid. Hij dient de aangehoudene wel onverwijld aan een opsporingsambtenaar over te leveren (art. 53, vierde lid, Sv). Daarin komt tot uitdrukking dat het hier in de kern gaat om een vorm van zaakwaarneming bij afwezigheid van een opsporingsambtenaar en totdat die zich aandient.

Met het burgerarrest hangen nauw samen de in art. 55 lid 1 neergelegde bevoegdheid om in een dergelijke situatie ter aanhouding van de verdachte elke

plaats, met uitzondering van onder meer een woning, te betreden en de in art. 95 lid 1 gegeven bevoegdheid om tot inbeslagneming van daarvoor vatbare voorwerpen over te gaan. Deze bevoegdheid tot inbeslagneming is overigens wel beperkt tot de voorwerpen die door de verdachte met zich worden gevoerd en omvat dan ook niet een onderzoek aan de kleding of het lichaam van die verdachte.

De mate van geweld die mag worden gebruikt bij een burgerarrest moet gepast zijn. Dat houdt bij een burgerarrest in dat hij voldoende geweld mag gebruiken om de burger te beletten te vluchten. Aan de andere kant, als een bewoner een insluiper 'met gepast geweld' wil arresteren en overdragen aan de politie, en de insluiper verzet zich daar tegen met geweld, dan is dat geweld van de insluiper 'wederrechtelijk' omdat de aanhouding rechtmatig is en het verzet daartegen dus niet.

De proportionaliteit van het toegepaste geweld is enkele malen door de rechter getoetst. Wanneer er stevig geweld is toegepast moet men zich wel vergewissen van de (gezondheids)toestand waarin de aangehouden persoon zich bevindt. Anders kan je deels verantwoordelijk worden gehouden voor eventuele ernstige gevolgen.²⁴ Een worsteling die nodig is om iemand te helpen een burgerarrest te voltooien is mogelijk zolang je een redelijk vermoeden mag hebben dat de te arresteren persoon inderdaad schuldig is.²⁵ Tot slot is het toegestaan iemand te bedreigen met een ernstig delict (een verdachte dreigde met een wapen dat hij niet had om iemand te bewegen mee te gaan naar de politie) is toegestaan als de politie het delict niet serieus neemt (diefstal en vervolgens heling van diezelfde brommer).²⁶

Noodweer

Sterk verwant aan het burgerarrest is noodweer, artikel 41 Sr. De beperkte strafbaarstelling van het verzet tegen een burger in een heterdaadsituatie biedt nog geen rechtvaardiging voor het gebruik van geweld aan de zijde van de aanhoudende burger. Noodweer(-exces) biedt daartoe als strafuitsluitingsgrond wel een mogelijkheid.²⁷ Bij noodweer is er sprake van afweer tegen onrecht. Noodweer wordt daarbij vooral gezien als een vorm van rechtsverdediging en rechtsordehandhaving.

Dit karakter van noodweer verschilt van dat van het burgerarrest. Het burgerarrest draagt bij aan de handhaving van de rechtsorde, maar het betreft in veel mindere mate een vorm van rechtsverdediging. Het doel van de toepassing van artikel 53 Sv is om de aangehoudene onverwijld over te dragen aan een opsporingsambtenaar, terwijl het bij noodweer gaat om de bescherming van eigen of andermans lijf, eerbaarheid of goed. Naeyé stelt dan ook kort en bondig: 'Burgerarrest is geen noodweer.' Dat neemt niet weg dat er veel gelijkenissen bestaan tussen beide leerstukken. Zo vindt noodweer haar oorsprong in het optreden tegen een belager wanneer de Staat dat niet kan. Ook bij het burgerarrest wordt het handelen van de burger gebillijkt vanwege het niet kunnen optreden van de overheid.²⁸ Tevens speelt de angst tot misbruik in beide bepalingen een rol. Zo rees bij noodweer de vraag of de bepaling niet tot oneigenlijk gebruik zou kunnen leiden, maar ook bij het

²⁴ Hof Den Haag 2 februari 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BV2646.

²⁵ Hof Den Haag 9 september 2011, ECLI:NL:GHSGR:2011:BT2462

²⁶ Hof Den Haag 4 juli 2001, ECLI:NL:GHSGR:2001:AD4273, NJ 2001/512

²⁷ HR 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456, r.o. 3.3

²⁸ Uit Beijerse 1998, p. 97.

burgerarrest werd de vraag opgeworpen of de bepaling in misbruik van de situatie kon resulteren.²⁹

Noodweer wordt ook getoetst aan de proportionaliteit en subsidiariteit van het toegepaste geweld. Voor de proportionaliteit geldt de vuistregel dat het toegepaste geweld gelijk mag zijn aan het geweld dat de belager gebruikt. Pas je (veel) meer geweld toe, dan kan dat alleen als je een beroep doet op noodweerecces, waarbij je als gevolg van hevige emoties van m.n. angst of woede, jezelf te buiten gaat.³⁰ De subsidiariteit van het toegepaste geweld betekent dat je in redelijkheid de weg van de minste weerstand kiest. Daarbij geldt: kan het in redelijkheid van je geveerd worden dat je een bepaalde situatie uit te weg gaat? Als je bedreigt wordt met geweld, kan je zelfs een pre-emptive strike plegen, zij het dat de dreiging van geweld dan wel vrijwel zeker moet zijn.³¹

Een succesvol beroep op noodweer of noodweerecces betekent dat het geweld je niet verweten kon worden en er volgt ontslag van alle rechtsvervolging.

²⁹ Resp. Smidt I 1891, p. 407 en Van der Does de Willebois 1909, p. 141.

³⁰ Vgl. HR 23 oktober 1984, NJ 1986, 56 (Bijlmer schietpartij).

³¹ HR 11 juni 2002, NJ 2002, 467 (Noodweer in de bus).

IV. Burgeronderzoek

Vrijheid van informatie

Het verzamelen van informatie is in principe vrij. Vrijheid van informatie volgt uit de vrijheid van meningsuiting vervat in artikel 7 van de Grondwet, in artikel 19 van het internationaal verdrag voor burgerlijke en politiek rechten en artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Het uitgangspunt bij burgeronderzoek is dat van deze rechten gebruik gemaakt wordt. De grenzen aan dit recht zijn beperkt door de weging met de belangen van betrokken personen. Een belangrijk belang is het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer.

Privacy

Aan de andere kant van het recht op vrije informatiegaring is het recht op privacy. Dit recht is vervat in artikel 10 van de Grondwet, artikel 8 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens en artikel 17 van het internationaal verdrag voor de burgerlijke en politieke rechten.

Zodra je gegevens van anderen verzamelt begeef je je in andermans persoonlijke levenssfeer. Als je vakmatig of professioneel gegevens verzamelt, gelden daar richtlijnen voor.

Die richtlijnen zijn van toepassing op de verantwoordelijke voor gegevensbescherming. In de eerste plaats is iedereen die persoonsgegevens deelt of verzamelt, zelf verantwoordelijk daarvoor. Bij gegevensverzameling is er ook altijd een verantwoordelijke. De verantwoordelijke is de entiteit of personen die het doel en de middelen van de gegevensverwerking vaststellen. Ook als op een website (forum of anderszids) andere personen informatie aanleveren, kan de houder van de website die daartoe uitnodigt of de gelegenheid biedt, daar op worden aangesproken. Om die reden zal de houder van een website waarop informatie wordt verzameld over personen, maatregelen in plaats moeten hebben om te zorgen dat dat zorgvuldig gebeurt.³²

Indien er gegevens worden verwerkt die mogelijk in de belangen van personen treden en die hebben ze niet duidelijk zelf gepubliceerd, zijn er drie voorwaarden aan het verwerken van gegevens. Een gerechtvaardigd belang bij verwerking, de verwerking is aantoonbaar noodzakelijk en een aantoonbare afweging tussen uw belangen en die van de personen van wie u persoonsgegevens verwerkt.³³

1. Gerechtvaardigd belang

Ten eerste moet het gaan om een gerechtvaardigd belang. Dit belang moet rechtmatig, voldoende duidelijk verwoord en ook echt aanwezig zijn.

³² CBP Richtsnoeren publicatie gegevens op internet, 2007. Geraadpleegd op 25 maart 2018 op https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/downloads/rs/rs_20071211_persoonsgegevens_op_internet_definitief.pdf

³³ Algemene Verordening Gegevensbescherming. Zie ook <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl>

2. Noodzakelijkheid

Ten tweede moet de verwerking van de persoonsgegevens noodzakelijk zijn voor de behartiging van het gerechtvaardigde belang. Dat vereist de verwerking toetsen aan de eisen van (1) proportionaliteit en (2) subsidiariteit. Proportioneel betekent dat het doel van de verwerking in verhouding staat tot de inbreuk voor de personen van wie u persoonsgegevens verwerkt en subsidiair betekent u het doel niet op een voor de betrokken personen minder nadelige manier kan bereiken.

3. Belangenafweging

Een afweging maken tussen het te rechtvaardigen belang en de belangen van de personen waarover gegevens verwerkt worden. Het kan mogelijk zijn om met enkele maatregelen (bijvoorbeeld over de beperkte verspreiding van informatie) te zorgen voor een beter evenwicht.

Kader voor gedrag

Een omschreven toetsingskader voor gedrag vergroot de bescherming van burgers tegen willekeur en bevordert dat het naspeuren van andermans activiteiten begrensd is tot het behartigen van het vooropgestelde belang. Hoewel er geen expliciet omschreven kader is voor het doen van onderzoek naar personen zijn er verschillende rechterlijke uitspraken die expliciet vragen dat er in bepaalde situaties een dergelijk kader is. In de eerste plaats is er sinds de uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) betreffende X en Y een positieve verplichting van de staat om het privéleven te beschermen tegen arbitraire inmenging - zowel van de staat als van andere burgers (horizontale verhouding).³⁴ In de zaak Verliere tegen Zwitserland voegde het EHRM daar aan toe dat het toepassen van heimelijke observatie vraagt om kaders waar alle partijen zich aan houden.³⁵ De meest recente relevante uitspraak van het EHRM is in de zaak Vukota-Bojić tegen Zwitserland. Deze vereist dat een meer concreet toetsingskader wordt ontwikkeld voor de vaststelling of een persoonlijk onderzoek is aangewezen en hoe dat moet worden ingekleed. Een gedragscode kan daarvoor een goed startpunt vormen. Een gedragscode als toetsingskader maakt voor zij die onderwerp van onderzoek vormen beter inzichtelijk waarom onderzoek is verricht en maakt mogelijk dat de beslissing om onderzoek te verrichten berust op een afweging die is gedaan op grond van een (objectief en ook in andere gevallen toegepast) toetsingskader.³⁶

Een bekend kader voor burgeronderzoek is de gedragscode voor particuliere recherchebureaus, dat in de wet particuliere beveiliging en recherchebureaus (wpbr) de basis vormt voor een vergunning als privaat onderzoeksbedrijf.³⁷ Dit werk volgt de privacy wetgeving en poogt per artikel normen te geven die soms mede geënt lijken op de wetgeving voor opsporingsmethode voor politie. Het werk van onderzoeksjournalisten, waar burgeronderzoek eveneens mee zou kunnen worden vergeleken wordt niet met een aparte serie regels genormeerd, maar soms wel door de rechter ingeperkt (zie onder normering). Dit vormt derhalve wel een kader van toelaatbaar gedrag. Een belangrijk kader is eveneens het hierboven geschetste privacy afwegingskader.

³⁴ X en Y: NJ 1985, 525

³⁵ VERLIERE v. SWITZERLAND, no. 41953/98, ECtHR

³⁶ ECHR:2016:1018JUD006183810

³⁷ Art. 23a Regeling particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus, Stcrt. 2004, 100.

Gebruik van privédetective

Het gebruik van een privédetective is toegestaan. Een detective kan de gangen van anderen volgen, informatie verzamelen en deze rapporteren. Daarin verschilt de detective niet van andere niet-opsporingsambtenaren. Een zaak die dit illustreert is een man die de gangen van zijn ex-vrouw laat achtervolgen door een private detective. Laatste blijkt een GPS tracker onder de auto van de vrouw te hebben geplakt, een camera in de afgesloten toegang tot haar appartement te hebben geplaatst en haar langdurig te hebben gevolgd.

De rechter overweegt daarbij: *Op zichzelf is het niet onrechtmatig om...bewijs tegen een persoon te vergaren zonder dat die persoon zich daarvan bewust is. Bij de beoordeling van de gehanteerde onderzoeksmethoden geldt in de eerste plaats het beginsel van proportionaliteit, hetgeen wil zeggen dat het gekozen middel evenredig moet zijn aan het met de inzet van dat middel beoogde doel. In de tweede plaats geldt het subsidiariteitsbeginsel. Volgens dit beginsel dient van het gebruik van een zwaar middel te worden afgezien indien het doel ook op een minder ingrijpende manier bereikt kan worden.*

Over de toelaatbaarheid van bewijs in verhouding tot hoe het is verkregen volgt hieronder bij de paragraaf: Toelaatbaarheid van bewijs.

Beelden: in de openbare ruimte of binnen

In de context van burgeronderzoek wordt er van uit gegaan dat burgers niet overgaan tot het ophangen van camera's in de openbare ruimte. Volgens artikel 441b van het wetboek van Strafrecht is afbeeldingen maken van personen niet toegestaan als dit met een vaste camera gebeurt. Als er een camera is bevestigd, dan duidt dat op cameratoezicht en dat moet aangekondigd zijn.

Het is volgens het artikel 139f van het wetboek van Strafrecht ook niet toegestaan om afbeeldingen van mensen te maken als het in een niet voor publiek toegankelijke ruimte gebeurt. Deze plekken worden gezien als plekken waar je mag vertrouwen niet te worden gefilmd in het kader van het recht op privacy.³⁸ Het is, zo blijkt hier uit, toegestaan om afbeeldingen te maken in de openbare ruimte met een camera die je zelf vasthoudt.

Deze artikelen stellen de privacy van mensen voorop en begrenzen dus de vrije informatiegaring. Dat ook de reden was om ze te introduceren.³⁹

³⁸ Kamerstuk 27732 Wijziging van de artikelen 139f en 441b van het Wetboek van Strafrecht (uitbreiding strafbaarstelling heimelijk cameratoezicht), memorie van toelichting.

³⁹ Zie Kamerstukken II 1967/68, 9 419, nr. 3, p. 3 en Kamerstukken II 1997/98, 25 768, nr. 5, p. 2. Vgl. De Brauw 1965, p. 1 en 2, die reeds de vraag stelde of de 'nieuwsgierigheid' van 'onze mede-onderdanen' de wetgever moet nopen tot een wettelijke bescherming.

Audio-opnames

Artikel 139a en b lid 2 van het Wetboek van Strafrecht bepalen dat het in beginsel is toegestaan een (telefoon)gesprek op te nemen. Voorwaarde is wel dat de opnemende partij zelf deelnemer is in het gesprek, of dat het gesprek wordt opgenomen in opdracht van één van de deelnemers in het gesprek.⁴⁰ Als een derde een gesprek in het geheim opneemt, valt dit onder de verboden van deze wetsartikelen. Er kunnen zwaarwegende belangen zijn die het toch rechtvaardigen dat de opnames heimelijk gemaakt worden, zoals het voorval waarbij een raadslid heimelijk werd opgenomen door een derde terwijl hij vertrouwelijke informatie lekte.⁴¹

Openbaar maken van persoonsgegevens

Is het nodig om opnames openbaar te maken voor het publiek? Dat kan grote consequenties hebben voor de personen die op de opnamen staan. Het gaat net als bij privacy, bij publicatie van opnames om een afweging van belangen. De nadelige consequenties van openbaar maken kunnen afgezet worden tegen het belang van nieuwsgaring. Betrokkenen kunnen onrechtmatige daad claimen als ze onterecht of disproportioneel in hun belangen zijn geschaad.⁴²

Zelf rechtmatig verkregen beelden van een verdachte situatie publiceren is mogelijk strafbaar. Los van of beelden rechtmatig verkregen zijn, kan er geklaagd worden over smaad, artikel 261 van het wetboek van Strafrecht. Bij smaad wordt iemands goede eer aangetast, los van of de aantijgingen waar zijn. De betrokkene moet dus wel zelf klagen (en de zaak voor de rechter winnen) om de beelden te laten verwijderen. Dit is omdat een vervolging bijna altijd gepaard gaat met een openbare rechtszitting. Die openbaarheid kan de klager soms meer schade doen dan hetgeen waar over geklaagd wordt. Om die reden verschijnen er toch veel beelden van situaties waarin verdacht gedrag plaatsvindt, zonder dat er iets tegen gedaan wordt.⁴³

Civielrechtelijk kan iemand publicatie van een opname te verbieden. Een beeld van een persoon publiceren kan in strijd zijn met het portretrecht - artikel 21 Auteurswet. Het schenden daarvan kan leiden tot een veroordeling in een civiele zaak. Portretrecht wordt vaak ingeroepen voor het misbruiken van iemands afbeelding, met name voor financiële doeleinden.⁴⁴

Opnames die wederrechtelijk verkregen zijn - hierboven is beschreven welke opnames toegestaan zijn - zijn nooit rechtmatig te delen. Dit levert dus in de regel een veroordeling op voor de bovengenoemde artikelen 441b en 139f Sr.

Het publiceren van beelden die met de hand in de openbare ruimte zijn gemaakt leveren mogelijk onrechtmatige daad op en daarmee een civiele claim.

⁴⁰ ECLI:NL:RBHAA:2008:BE8760

⁴¹ ECLI:NL:RBMNE:2016:5408

⁴² ECLI:NL:GHAMS:2010:BM8273, waarin een TV uitzending van misstanden in de paardenwereld wordt toegestaan ondanks de geschade belangen van de hoofdpersonen uit de documentaire.

⁴³ Voor een willekeurig voorbeeld: film waarin racistisch taalgebruik door een van de partijen wordt gebruikt en geweld door de andere:

<https://www.powned.tv/artikel/ijssalouhouder-kapot-geterroriseerd-244171>

⁴⁴ Zie verder: <http://www.iusmentis.com/auteursrecht/nl/foto/portretrecht/>

Onrechtmatig verkregen beelden die ook nog eens diep ingrijpen in de gerechtvaardigde belangen van betrokkenen kunnen een strafbaar feit en dus celstraf opleveren.

Bij de publicatie van beelden wordt de kans dat er informatie over ze vrij komt echter wel groter. Dit is de reden dat politie in voorkomende gevallen beelden publiceert. Bij de politie wordt de afweging van het opsporingsbelang en de rechten van verdachten zorgvuldig te zijn afgewogen. Desondanks kan de rechter overgaan tot strafvermindering als die van mening is dat de verdachten disproportioneel in hun belangen zijn geschaad. In de beruchte zaak rond de Eindhovense kopschoppers had de politie volgens de rechter geen bewegende beelden hoeven te publiceren maar kunnen volstaan met stills, en gaf daarom strafvermindering.⁴⁵

Onderzoeken openbaar maken

Het openbaar maken van onderzoeken die niet primair uit beelden bestaan worden op een soortgelijke manier gewogen. Uit enkele zaken valt op te maken dat het niet zozeer het onderzoeken zelf is dat tot onrechtmatigheid leidt, maar het openbaar maken van deze gegevens in plaats van te volstaan met het doen van aangifte. De Deventer moordzaak, waarin Maurice de Hond ‘de klusjesman’ als dader aanwijst is hier van een bekend voorbeeld.⁴⁶

Informatie van sociale media

Informatie van sociale media halen is een groeiend fenomeen.⁴⁷ Het is ook geaccepteerd in tal van zaken en is dus een legitieme bron voor informatie.⁴⁸

Volgen en observatie

Iemand volgen in de openbare ruimte is niet verboden. Er zal door een civiele rechter wel gekeken worden naar de proportionaliteit: is het volgen en het opslaan van gegevens over andermans gedrag gericht op een gerechtvaardigd en afgebakend onderwerp. Iemand volgen met een GPS-tracker kan de rechter als onrechtmatig kan bestempelen in een civiele zaak.⁴⁹

De begrenzing in het strafrecht van het volgen van iemand ligt bij ‘stalking’ artikel 285b van het wetboek van Strafrecht. De Hoge Raad kijkt naar de aard, duur, frequentie en de intensiteit ook naar ‘de omstandigheden waaronder deze hebben plaatsgevonden en de invloed daarvan op het persoonlijk leven en de persoonlijke

⁴⁵

<http://www.omroepbrabant.nl/?news/237535942/Justitie+mocht+beelden+kopschoppers+Eindhoven+uitzenden+voor+opsporing.aspx>

⁴⁶ Rechtbank Amsterdam 25 april 2007, LJN BA3691

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld dit onderzoekje:

<https://www.sprout.nl/artikel/expertblog/whatsapp-steeds-vaker-als-bewijs-rechtszaal>

⁴⁸ <https://www.nu.nl/internet/2953766/rechter-ziet-whatsappbericht-als-bewijs.html>. Voor een praktisch voorbeeld van enkele jaren terug: Rechtbank Almelo, 9 januari 2012, LJN: BV0428 waarin de letselschade claim wordt weerlegd met berichten op sociale media o.a. van beklimmen Alpe de Hues.

⁴⁹ ECLI:NL:RBZUT:2012:BY6138; er is nogal wat aan te merken op deze uitspraak over een alimentatiezaak waar er werd onderzocht of een vrouw de facto een nieuwe relatie had. Zo is het ten principale niet zo dat het gebruik van een GPS tracker verboden is voor een burger, vgl. Ook Moerman (2017, p. 209). Het is dus ook niet strafbaar. Het is een inbreuk op de privacy van de vrouw en dat kan via het civiele (burgerlijk) recht een onrechtmatige daad opleveren. Zie ook het stuk over civielrechtelijke normering hieronder.

vrijheid' van het slachtoffer.⁵⁰ Dat iemand zich wellicht niet bewust is van het feit dat zij of hij gevolgd wordt doet daar niet automatisch aan af.⁵¹

Informatie over medische gegevens

Medische gegevens (inclusief psychologische stoornissen) vallen onder het beroepsgeheim van hulpverleners. Medische gegevens van kinderen kunnen worden verstrekt aan ouders, hoewel kinderen vanaf 12 kunnen vragen om specifieke gegevens geheim te houden.⁵² Diezelfde gegevens moeten artsen verplicht aangeven aan de politie in het geval zij vermoedens van misbruik hebben.⁵³ Medische gegevens verwerken is daarom vrijwel altijd een inbreuk op het recht op privacy. Er zijn drie redenen dat gegevens aan bepaalde personen toch door een zorgverlener kunnen worden verstrekt. Ten eerste omdat de cliënt toestemming geeft. In dat geval maakt de zorgverlener eerst een afweging over de consequenties voor verstrekking. Ten tweede kan er een wettelijke verplichting zijn om gegevens te verstrekken. Dat is voornamelijk in het geval van overlijden en ernstige besmettelijke ziekte. De derde reden is een conflict van plichten, waarbij het met name om het belang van de verzoekende instantie gaat en het belang van de geheimhouding van de gegevens. Bovendien moet het een noodgeval zijn. In het geval van kindermishandeling bijvoorbeeld, kan een zorgverlener de afweging maken dat het verstrekken van gegevens een terechte inbreuk op de geheimhouding is ten opzichte van het belang om kindermishandeling tegen te gaan.⁵⁴

Opgemerkt moet worden dat de betrokkenheid van niet-hulpverleners inclusief ouders in principe wordt uitgesloten van deelname in de beoordeling van kindermishandeling.⁵⁵ Bij het beoordelen van vermoedens van kindermishandeling raadpleegt Veilig Thuis wel direct betrokkenen.⁵⁶ Gelijk aan de mogelijkheden voor slachtoffers om spreekrecht te krijgen in strafzaken kan hier overwogen worden om burgeronderzoek mee te nemen in de beoordeling van een behandelplan voor kinderen die mogelijk slachtoffer zijn van uitbuiting.

Informatie van school

Ouders van kinderen hebben recht om informatie te krijgen over hun kinderen, ook als er geen gezag meer is over de kinderen, m.n. na een scheiding. Onder deze gegevens vallen bijvoorbeeld ook rapporten van een psycholoog over de kinderen, zolang deze betrekking hebben op de school.⁵⁷

⁵⁰ HR 29 juni 2004, NJ 2005, 273

⁵¹ ECLI:NL:HR:2014:3095, r.o. 2.4.3

⁵² Patiëntenrecht, Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie (NPCF), 2009.

⁵³ Basismodel meldcode, Ministerie VWS 2017

⁵⁴ Zie verder

<https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/gezondheid/gebruik-van-medische-gegevens>

⁵⁵ Zie Basismodel meldcode, waarin ouders worden geïnformeerd, maar niet betrokken bij eventuele besluitvorming.

⁵⁶ Interview vertrouwensarts Veilig Thuis Utrecht:

<https://demonitor.kro-ncrv.nl/artikelen/hoe-doet-veilig-thuis-onderzoek-naar-kindermishandeling>

⁵⁷

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/wie-mag-de-leerlinggegevens-van-mijn-kind-inzien-in-het-voortgezet-onderwijs> datum raadpleging 7 maart 2018.

Strafbaar gedrag geregistreerd laten plaatsvinden

Een burger mag informatie die hij verkrijgt door interactie met iemand die hem strafbare feiten wil laten plegen, doorgeven aan de politie en de politie mag de opvolging hiervan met een vervolgspraak door laten gaan zolang de verdachte geen andere dingen gaat doen dan hij toch al van plan was.⁵⁸ De grens ligt hier bij de mate van inmenging die de politie heeft in het tot stand komen van het plan en de uitvoering ervan, het inmengingscriterium.⁵⁹

De mogelijkheden voor participatie van anderen dan politie worden vergroot als de artikelen 248a en 248e van het wetsvoorstel Computercriminaliteit III worden aangenomen. Deze voorgestelde artikelen maken het onder andere strafbaar om grooming en ontuchtige handeling te plegen op burgers ('lokpubers') die zich voordoen als minderjarigen. In de praktijk wordt dat ook al door ngo's gedaan⁶⁰.

Hacken van andermans computer

Het zich toegang verschaffen tot iemands computer of telefoon is strafbaar volgens art. 138ab Sr. De wederrechtelijkheid kan onder omstandigheden worden weggenomen als het algemeen belang groot genoeg is. Enkele voorbeelden illustreren de grens. Een persoon die zich toegang verschafte tot het landelijk crisis management systeem van de Veiligheidsregio is gestraft, ondanks het verweer dat dit was om aan te tonen dat de beveiliging niet op orde was.⁶¹ Ook bij een ander persoon die de tekeningen van het Pentagon aantrof op een computer die hij hackte is het verweer dit te doen als 'dienst' ten behoeve van de verbetering van de veiligheid niet geaccepteerd.⁶²

Ethisch hacken is daarmee niet van de baan. De recent in werking getreden wet Computercriminaliteit III neemt de minister het advies van het College van Procureurs Generaal ter harte om ruimte te laten voor computervredebreek om een maatschappelijk belang te dienen.⁶³ Het College wees daarbij op de zaak waarin veel medische gegevens in te zien waren. Het systeem kon makkelijk benaderd worden hetgeen gedaan werd ter beoordeling door diverse personen.⁶⁴ In een tweede, gerelateerde uitspraak, aanvaardt de rechtbank dat er bij de eerste hack een een misstand is aangekaart. Dit neemt voor de rechtbank de wederrechtelijkheid weg en gaat daarbij iets verder dan de eerdere uitspraak waarin werd gesproken van uitzonderlijke omstandigheden. De verdachte in de tweede zaak maakt zich wel schuldig was aan computervredebreek omdat hij daarna

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld: ECLI:NL:GHDHA:2014:319, dit wordt nader uitgewerkt in de paragraaf Gebruik van burgeronderzoek in de opsporing, hieronder.

⁵⁹ Zie paragraaf Gebruik burgeronderzoek inde opsporing.

⁶⁰ <https://www.terredeshommes.nl/sweetie1>

⁶¹ ECLI:NL:RBOBR:2015:3980

⁶² <http://webwereld.nl/security/22835-vrouw-en-kind-nu-belangrijker-voor--pentagon-hacker>

⁶³ Kamerstuknummer 34372, nr. 3, p. 66 van de Wet van 27 juni 2018 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering in verband met de verbetering en versterking van de opsporing en vervolging van computercriminaliteit (computercriminaliteit III)

⁶⁴ ECLI:NL:RBOBR:2013:BZ1157, zie ook:

<http://www.omroepbrabant.nl/?news/1729921143/Medische+gegevens+duizenden+Brabanders+op+straat.aspx>

meerdere malen inlogte en privacygevoelige gegevens bekeek zonder dat dit nodig was. Interessant aan deze uitspraak is dat het plaatsen van malware op de gehackte computer eveneens proportioneel is.⁶⁵

Uit deze zaken blijkt dat er drie vereisten zijn voor het wegnemen van de wederrechtelijkheid. Dat zijn het grote maatschappelijke belang, er is geen ander middel dan computervredebreuk (subsidiariteit) om dit maatschappelijk belang aan te tonen en de inbreuk moet niet verder gaan dan strikt noodzakelijk (proportionaliteit). Voldoet het niet aan deze drie vereisten, dan is er sprake van een inbreuk. Een voorbeeld waar wel een maatschappelijk belang gediend is maar toch een overtreding is begaan, is wanneer iemand een lek vindt, de hele database kopieert (disproportioneel) en dit aan media en wikileaks meldt in plaats van de eigenaar eerst zelf te waarschuwen (niet subsidiair).⁶⁶

Wat een maatschappelijk belang is in dit kader bestaat volgens de meest recente uitspraak van bovengenoemde twee, uit twee onderdelen: "...een belangrijke bijdrage aan de beveiliging van vertrouwelijke gegevens in de gezondheidszorg en de maatschappelijke discussie daarover."⁶⁷ Er is een inhoudelijk onderdeel, de daadwerkelijke beveiliging, en een discussie onderdeel, dat óver deze inhoud gaat.

Het thema online seksuele uitbuiting van kinderen voldoet ongetwijfeld aan de criteria voor maatschappelijk belang aangezien de verontwaardiging over dit fenomeen vrijwel zonder uitzondering en zeer uitgesproken is. In zekere zin kunnen computervredebreuk als betrappen op heterdaad en het plaatsen van malware als een burgerarrest beschouwd worden in de online wereld. Daarmee heeft de Nederlandse rechter een lacune in de handhaving van het recht door burgers in de online wereld helpen dichten.

⁶⁵ ECLI:NL:RBDHA:2014:15611, m.n. r.o. 4.4.1

⁶⁶ ECLI:NL:RBDHA:2018:10451

⁶⁷ ECLI:NL:RBDHA:2014:15611, m.n. r.o. 4.4.1

V. Civielrechtelijke en strafrechtelijke

normering van burgeronderzoek

Hierboven is al enkele malen aangeduid hoe er over bepaalde handelingen wordt gedacht. In deze paragraaf wordt dat samengevat zodat er een overzicht ontstaat dat burgeronderzoekers in staat stelt afwegingen te maken in de risico's die ze lopen.

Strafrechtelijk worden burgers volgens Moerman nauwelijks vervolgd voor het overschrijden van hun bevoegdheden voor het doen van onderzoek. Een bekend voorbeeld is de klokkenluider die de schaduwboekhouding te onvreemde van zijn werk waarmee de bouwfraude in gang werd gezet. Hij werd niet vervolgd nadat was overwogen dat dit een afschrikwekkend effect op het aangeven van criminaliteit zou kunnen zijn.⁶⁸ Dat er wel vervolgd wordt voor het maken van geheime opnames van anderen buiten een manier om bewijs te verzamelen - bijvoorbeeld van vrouwen in een kleedkamer of WC - staat dus los van die kennelijke terughoudendheid.

Civielrechtelijk - het bestel dat het verkeer tussen burgers onderling regelt - wordt vaker gesproken over overschrijding van de grenzen bij het doen van onderzoek. Soms door recherchebureaus, soms door burgers onderling. Zo'n civielrechtelijke klacht waarbij iemand meent te zijn aangetast in zijn recht door een ander en daarvoor schadevergoeding eist, heet een actie tegen onrechtmatige daad. Artikel 6:162 van het Burgerlijk Wetboek gaat in op de onrechtmatige daad. Er zijn drie redenen voor een onrechtmatige daad: aantasting van een recht, niet nakomen van een verplichting en in strijd met een ongeschreven regel handelen.

In het kader van de rol van de burger in de opsporing (onderzoek) moet bij de inbreuk op een recht hoofdzakelijk gedacht worden aan een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer.⁶⁹ Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer is neergelegd in verschillende bepalingen. In de praktijk wordt vooral getoetst artikel 8 EVRM. In dit artikel is het recht op respect voor het privéleven, het familie- en gezinsleven, de woning en de correspondentie neergelegd. Hoewel het EVRM in principe gaat over de verhouding tussen (in feite: de bescherming van) burgers tegen de staat wordt reeds in 1996 gesignaleerd dat een horizontale werking - dus tussen burgers onderling - noodzakelijk is vanwege de overdracht van taken naar private instanties.⁷⁰ Het is daarom mogelijk om de staat aan te klagen wegens het onvoldoende beschermen van privacy tegen ongewenste inmenging van andere

⁶⁸ Moerman: 194-201. En: HR 6 juli 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK6346, NJ 2010/583 m.nt. Buruma over de vervolging van de klokkenluider die de bouwfraude aan het licht bracht. De advocaat-generaal verzocht het Hof de zaak niet-ontvankelijk te verklaren en wees daarbij op de rol van de verdachte van klokkenluider. Het Hof Amsterdam 2 december 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:4214 verklaarde daarop het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk

⁶⁹ Vgl. Kremer 1999, p. 68 die over de bewijsgaring door particulieren in civiele zaken stelt dat 'het in nagenoeg alle gevallen om het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer' gaat.

⁷⁰ Clapham, 1996: 124-126

burgers.⁷¹ Dat betekent dat de staat dus een bescherming moet bieden tegen al te indringende observatie, zoals het eerder genoemde verbod op stalking, artikel 285b Sr. In de praktijk, zo stellen onder andere Moerman (2017) en Blok (2002), wordt - doorgaans - de privacy geacht te zijn geschonden als er in de woning of andere persoonlijke middelen (auto, telefoon) bewijs wordt verzameld.

De normering van het recht op privacy is door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) omschreven in een zaak tegen Duitsland. Dat bevat vier elementen. Ten eerste is er leer van de redelijke verwachting: kan je in een bepaalde situatie verwachten dat je niet vrij jezelf kan zijn. Het bewustzijn (de verwachting) dat je in het openbaar niet vrijelijk jezelf kan zijn, is de reden dat veel cameratoezicht in de openbare ruimte geaccepteerd wordt. Een tweede toets is of er sprake is van een compilatie van gegevens die herleidbaar is tot een identificeerbare persoon. Ten derde bekijkt het EHRM in welke mate er sprake is van de opslag van gegevens. Ten vierde kijkt het hof naar het gebruik of de verspreiding van het materiaal.⁷²

Een tweede reden voor een onrechtmatige daad is het in strijd handelen met een wettelijke plicht. Onder zo'n wettelijke plicht valt ook dat schade door strafbare feiten civielrechtelijk geclaimd kunnen worden. Dit heet voegen in een strafproces. Als een burger veroordeeld wordt op het verbod om in een besloten ruimte te filmen (139f) dan kan daar die daar boven op ook een financiële claim verwachten van de benadeelde (gefilmde). Aangezien er bij burgeropsporing nauwelijks strafrechtelijk wordt vervolgd (zie hierboven) wordt daar nu niet dieper op ingegaan.

De derde mogelijkheid betreft onzorgvuldig handelen, aangeduid in lid 2 van 6:162 BW als het breken van een ongeschreven regel. De normering is volgens Moerman (2017) vooral voor onderzoeksjournalistiek interessant. Journalisten hebben een vrij sterke bescherming van het recht op vrije meningsuiting en kunnen daardoor vrij ver gaan in hun werk.⁷³ Zij worden echter wel gehouden hun werk met feiten te kunnen onderbouwen en zich te houden aan journalistieke ethiek.⁷⁴ Bovendien neemt een rechter ook het vermeende maatschappelijk belang mee in zijn overweging, die weer afhangt van de reacties op een publicatie. Het vervalsen van een OV-chipkaart door een journalist leidde daarom niet tot vervolging voor het vervalsen van een waardepas en hacking vanwege het grote maatschappelijke belang rondom de veiligheid van deze pas.⁷⁵ Het is goed denkbaar dat de burgeronderzoeker onder dezelfde noemer zal vallen en dan is het de vraag in hoeverre hij of zij eenzelfde soort bescherming van de vrijheid op meningsuiting krijgt.

Er bestaat bij onrechtmatige daden de mogelijkheid dat er gerechtvaardigde redenen zijn om ze te plegen. Deze rechtvaardigingsgronden sluiten aan bij de strafrechtelijke overwegingen: noodweer (artikel 41 Sr, noodtoestant in de zin van overmacht, artikel 40 Sr, wettelijk voorschrift (artikel 42 Sr) en bevoegd gegeven ambtelijk bevel (artikel 43 Sr).

Er zijn aanknopingspunten - maar die zijn omstreden - dat het bijdragen aan politieonderzoek een rechtvaardigingsgrond kan zijn voor onrechtmatige daad.⁷⁶

⁷¹ A. vs. Croatia: EHRM 14 oktober 2010, 55164/08

⁷² EHRM 2 september 2010, 35623/05, r.o. 44 en 45, EHRC 2010/11 (Uzun/Duitsland).

⁷³ EHRM 26 april 1979, 6538/74, r.o. 65 spreekt van het recht 'to offend, shock and disturb'

⁷⁴ EHRM 21 januari 1999, 29183/95, r.o. 54 stelt dat er te goeder trouw, betrouwbare en precieze informatie wordt weergegeven.

⁷⁵ Afdoeningsbeslissing in de zaak 09Devlce, onderzoek naar aangifte van fraude met OVchipkaarten, 5 september 2011.

⁷⁶ Moerman (2017): 216-217 bespreekt Brinkhoff (2008) en McGillavry (2004), die met wisselende conclusies komen.

Een voorbeeld is een buurtgenoot die veelvuldig observaties maakte en noteerde over een bijstandtrekker die naar aanleiding van deze observaties haar bijstand kwijtraakte. De bijstandmoeder (de term is uit de rechtszaak) vond dat haar er een inbreuk op haar privéleven was geweest. Die werd ook erkend. Het hof besliste echter dat de controle op de bijstand de onrechtmatigheid van de inbreuk ontnam.⁷⁷ Zorgvuldig handelen is hier cruciaal, blijkt uit andere uitspraken, zoals een uitspraak over een TV programma over corruptie in het gevangeniswezen die ondanks relevantie als onrechtmatig werd beschouwd door onvoldoende zorgvuldig werk.⁷⁸

Gebruik van burgeronderzoek in de opsporing

Burgers verzamelen bewijs over personen om te helpen 'recht te doen': hen in de rechtszaal te laten veroordelen voor een strafbaar feit. Het eventueel veroordelen en straffen vallen uitdrukkelijk buiten het domein van burgers. Het verzamelen en delen van bewijs moet daarom binnen kaders plaatsvinden die binnen het strafrecht acceptabel zijn. De wettelijke grenzen zijn daarbij een vormverzuim in een rechtszaak, artikel 359a van het wetboek van Strafvordering en de bewijsuitsluiting bij een herziening ten nadele, artikel 482a lid 4.

Voordat we ingaan op de grenzen is het goed om kort stil te staan bij het bewijsrecht. Een rechter moet tot de overtuiging komen dat iets is gegaan zoals dat wordt gesteld, en alleen de verklaring van een opsporingsambtenaar kan zonder meer onderbouwing voldoende bewijs worden beschouwd dat dit zo is. Alle andere informatie kan op zichzelf niet als voldoende bewijs dienen. Het is om deze reden dat een arrestatie op heterdaad zo waardevol is: de opsporingsambtenaar kan de zaak dan zonder meer rond krijgen. Alle andere informatie zal moeten worden beoordeeld door een rechter en de kans is groot dat die vraagtekens zal zetten bij het verzamelde bewijs.

Een vormverzuim zoals in artikel 359a van het wetboek van Strafvordering wordt door de rechter geconstateerd over de gegevens die hij of zij krijgt voor een behandeling in de rechtszaal, onder verantwoordelijkheid van de politie en officier van Justitie. Gegevens die met instemming van een rechter-commissaris zijn (of hadden moeten zijn) verkregen worden niet getoetst voor een vormverzuim. Dit betekent dat burgeronderzoek zonder inmenging van de opsporingsinstanties (politie en officier van Justitie voorop) niet valt onder de mogelijkheid van een vormverzuim.

Onderzoekshandelingen van burger met inmenging van de opsporingsinstanties vallen binnen het bereik van de vormverzuim. Die inmenging is in twee 'niveaus'. Burgers kunnen onder gezag van de politie informatie verzamelen als bijzondere opsporingsbevoegdheid. Burgers kunnen daarnaast worden gestuurd in het doen van onderzoek op dusdanige wijze dat het bewijs onder verantwoordelijkheid van de overheid valt.⁷⁹ Indien een opsporingsinstantie geen sturing geeft aan de inhoud, is er dus geen sprake van inmenging.

Een voorbeeld van inmenging is een uitspraak over het TV-programma opgelicht. Dat programma maakte een uitzending over voertuigencriminaliteit. De politie nodigde

⁷⁷ HR 9 januari 1987, ECLI:NL:HR:1987:AG5500, NJ 1987/928 m.nt. Van der Alkema

⁷⁸ Hof Amsterdam 2 februari 1995, ECLI:NL:GHAMS:1995:AB7904, NJ 1996/205.

⁷⁹ Bleichrodt, 2003: 42-43.

de cameraploeg uit en zorgde dat zij de arrestatie van de hoofdpersoon - die de politie ook op de korrel had - kon filmen. Onderdeel van de afspraak met de politie was dat de politie de beelden kon beoordelen en eventueel afkeuren voor uitzending. Door de uitzending van het programma is de verdachte herkend. Dit vormt een inbreuk op de privacy. Die inbreuk is toe te schrijven aan het optreden van de politie, nu die de cameraploeg heeft uitgenodigd en gefaciliteerd. Dat wordt verrekend in de zaak, in dit geval door strafvermindering.⁸⁰

Een voorbeeld waarin inmenging niet werd geconstateerd is de uitspraak over de verhouding tussen de politie en een medewerker van een museum inzake het kopen van gestolen schilderijen van iemand. De medewerker kreeg de gestolen schilderijen aangeboden en maakte een afspraak met de verkoper. Tegelijkertijd tipte hij de politie over de zaak. De politie adviseerde de afspraak door te laten gaan en observeerde de afspraak. De medewerker besloot samen met de museumdirecteur om een bepaald bedrag te bieden voor het schilderij. Bij de overdracht belde hij echter niet de bank maar - zoals voorafgaand afgesproken - met de politie, die de verkoper inrekende. De politie heeft hier geen instigerende rol gespeeld oordeelde de Hoge Raad, en heeft enkel het proces op zijn beloop gelaten.⁸¹

Het is echter niet ondenkbaar dat een adviserende rol van de politie meer invloed zou hebben op het aankoop proces, waardoor inmenging wel zou worden geconstateerd. Een voorbeeld hiervan is een vrouw die onvoldoende bewijs heeft dat haar ex-partner bepaalde seksuele delicten heeft gepleegd - het is haar woord tegen het zijne. Daarop adviseert de politie haar een gesprek met de ex-partner aan te gaan, het gespreksonderwerp sturen naar deze delicten en van de man op die manier een bekentenis te ontlokken. De politie installeert in de woning van de vrouw opnamemateriaal. Het plan slaagt en de man wordt veroordeeld. Het EHRM zegt dat de rol van de politie hier te ver is gegaan om als puur burgeronderzoek te tellen. De politie is een cruciaal onderdeel van het plan geweest om de verdachte een bekentenis te ontlokken en heeft actief bijgedragen aan de uitvoering ervan.⁸² Daarmee refereerde het EHRM aan een zaak waarin een verdachte huurmoordenaar vanuit het politiebureau zijn opdrachtgever belde terwijl de politie dit opnam, om zo bewijs te verzamelen. Ook daar constateert het EHRM dat de opsporingsautoriteiten een cruciaal onderdeel zijn van het plan om bewijs te verzamelen en actief bijdragen aan de uitvoering ervan.⁸³

De betrokken personen hebben uiteraard sterke belangen bij het verzamelen van bewijs tegen anderen. Daarom stelt het EHRM in de hierboven genoemde zaak over de seksuele delicten dat het geen argument is dat de vrouw zelf koos om het gesprek aan te gaan. De politie had haar immers de facto in het vooruitzicht gesteld dat zij met dit bewijs een goede zaak had tegen haar ex-partner. Dat gaf de politie een opsporingsbelang dat zij volgens het EHRM afwentelde op de burger.⁸⁴

Inmenging lijkt - het is niet uit te sluiten dat er nog nuances aangebracht worden - daarmee te bestaan uit de volgende elementen. In een individuele zaak is er een voorstel van de opsporingsautoriteiten voor het verzamelen van bewijs. Vervolgens faciliteren de opsporingsautoriteiten in het daadwerkelijk uitvoeren van dat voorstel. Inmenging wordt vermeden door actief zelfstandig het beloop van de bewijsgaring te bepalen, waarbij het informeren en overleggen met de politie acceptabel is.

⁸⁰ Zie de zaak aan het hof en het gevolgde advies van de Advocaat Generaal ECLI:NL:PHR:2015:1011, nr. 11

⁸¹ ECLI:NL:HR:2004:AQ8478

⁸² EHRM 8 april 2003, 39339/98

⁸³ EHRM 23 november 1993, 14838/89 (A./Frankrijk).

⁸⁴ EHRM 8 april 2003, 39339/98.

Bij de mogelijkheid van artikel 482a van het wetboek van strafvordering om een persoon die al door de rechter is veroordeeld dan wel vrijgesproken, opnieuw te vervolgen voor dat zelfde feit, zijn de regels voor toelaatbaar bewijs daarvoor strenger. Dit is mede om te voorkomen dat iemand die wordt vrijgesproken alsnog eindeloos wordt achtervolgd door particuliere recherche ingezet door mensen die het oneens zijn met de uitspraak.⁸⁵ De regel is dat bewijs dat verzameld is op een manier die inbreuk doet op een recht én niet overeenkomstig de wettelijke voorschriften is, wordt uitgesloten. Dat is een veel strenger criterium dan het hierboven beschrevene bij artikel 359a van het wetboek van Strafvordering. Desondanks is er ruimte voor burgers om onderzoek te doen, zolang het niet aan beide criteria - in strijd met de wet en een inbreuk op een recht - voldoet. Een burger die informatie verzamelt, hoeft dat niet in strijd met de wet te doen, geen onrechtmatige daad te begaan en een burger kan een succesvol beroep op rechtvaardigingsgronden doen. Dit kunnen onderzoeksjournalisten zijn die weliswaar een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maken, maar hiervoor een zekere mate van bescherming krijgen vanwege het recht op vrije nieuwsgaring.⁸⁶

Proeftuinen

Om de sociale controle die uitgaat van onderzoekende burgers impact te geven, moet het op enige schaal gebeuren. De gecoördineerde en structurele beoefening van burgeronderzoek vraagt om proeftuinen waar in een begeleide omgeving geëxperimenteerd kan worden. In deze proeftuinen wordt dit juridisch kader praktisch ingezet en waar nodig verder aangescherpt, wordt gewerkt aan praktische onderzoeksvaardigheden en gezocht naar de juiste tools voor het opslaan en delen van gegevens. In een proeftuin wordt ook de samenwerking met politie afgestemd, met name op het punt van het uitwisselen van informatie.

Proeftuinen kunnen door burgers, door de overheid en gezamenlijk worden opgezet, uitgevoerd en geëvalueerd. Ongeacht de concrete samenwerkingsvorm, zijn de rollen van de partijen zoals ze in dit stuk zijn beschreven. Burgers hebben een eigen ruimte om te onderzoeken en de overheid heeft het geweldsmonopolie maar kan de onderzoekscapaciteit van burgers goed gebruiken.

De minister van Justitie en Veiligheid heeft aangegeven te willen bekijken hoe burgers betrokken kunnen worden als onderzoekers.⁸⁷ Dit zal gebeuren door middel van een aantal stringent gemonitorde proeftuinen. Hoewel de precieze doelstelling van de proeftuinen nog moet worden uitgewerkt, geeft het ministerie de algemene doelen aan: elk slachtoffer telt, elke verdachte wordt op geacteerd, het maatschappelijk effect van de interventie staat centraal en rechtsstatelijke beginselen en rechtszekerheid zijn leidend. Het is te verwachten dat een andere begeleiding van deze proeftuinen tot andere resultaten leidt en daarom is het interessant om ook proeftuinen onder

⁸⁵ Kamerstukken I 2012/13, 32 044, C, p. 23.

⁸⁶ Kamerstukken I 2012/13, 32 044, C, p. 21 en 22, Moerman: 258.

⁸⁷ Ministerie van Justitie en Veiligheid, bijlage 2 bij voortgangsbrief politie 27 juni 2017, bijlage 1 bij dezelfde voortgangsbrief 20 december 2017; tevens genoemd in antwoord op Kamervragen inzake seksuele uitbuiting van minderjarigen, 14 februari 2018.

maatschappelijke leiding te starten. Dezelfde juridische en maatschappelijke uitgangspunten gelden maar de begeleiding is vanuit het perspectief van wat burgers nodig hebben om informatie te verzamelen en welke mogelijkheden er bestaan. Deze initiatieven worden eveneens geëvalueerd op de bovengenoemde doelen, zodat best practices onderdeel kunnen gaan worden van (online) burgeronderzoek.

VI. Verantwoord burgeronderzoek

Het is van belang een duidelijke verantwoording af te leggen over welke handelingen zijn verricht en waarom, om te laten zien dat de belangen van de onderzochten zijn afgewogen met het belang van feitelijke informatieverzameling.

Het voorgaande kader is geschreven uit het perspectief van iemand die niet noodzakelijkerwijs opsporing of recherche tot zijn of haar beroep maakt, maar die bezorgd is over criminaliteit en het rechtsbestel wil steunen dit tegen te gaan.

Richtlijnen geven handreikingen om zo goed mogelijk en verantwoord burgeronderzoek te doen. Hieronder staan vragen die een weloverwogen antwoord vereisen. Deze vragen moet je als burgeronderzoeker vooraf op een goede manier kunnen verantwoorden. Het is niet altijd mogelijk om vooraf te weten wat er gaat gebeuren in een onderzoek, maar de praktijk is dat iemand ergens begint, online of offline en dan probeert rijke informatiebronnen verder uit te diepen.

Aanleiding

1. Wat is de specifieke aanleiding dat je informatie zoekt over een persoon (of personen)?
2. Welke consequenties vrees je voor een slachtoffer?

Privacy overwegingen

1. Wat is het belang dat je dient door persoonsinformatie te verzamelen?
2. Is de inbreuk op de privacy proportioneel aan de belangen die je beschermt en niet groter dan strikt noodzakelijk? Is er een minder privacy-gevoelige manier om achter die informatie te komen?
3. Hoe weeg je de belangen van de mensen van wie je informatie openbaar maakt of op andere manier raakt met het onderzoek? (Proportionaliteit)

Inzet van specifieke informatieverzameling

4. Welke middelen en methoden zet je in om informatie te verzamelen en licht toe waarom deze middelen voldoen aan de vereisten van het privacy kader.
 - a) Inhuren privé detective
 - b) Afbeeldingen maken met losse camera in de openbare ruimte
 - c) Audio-opnames
 - d) Sociale media
 - e) Volgen
 - f) Observatie
 - g) Medische informatie (m.n. voor of via ouders)
 - h) Informatie over school
 - i) Strafbaar gedrag toestaan en registreren
 - j) Hacken of malware plaatsen op computers
 - k) Treed je zonder toestemming toe tot besloten ruimtes waar je niet bent toegelaten door een rechthebbende?
 - l) Verzamel je informatie over strafbare feiten, medische toestand, seksuele geaardheid en ras? Heb je daarvoor zwaarwegende redenen die het noodzakelijk maken?

Wanneer je in het kader van je onderzoek in situaties terecht komt dat je een misdaad op heterdaad ontdekt, kan je een burgerarrest maken ten behoeve van de politie en daarbij mag je dwang gebruiken. Je kan je verweren tegen een aanval of ernstige dreiging daarvan zonder strafbaar te zijn voor het geweld dat je daarbij gebruikt. Voor het gebruik van geweld moet je niet verder gaan dan het geweld waarmee je werd bedreigd en je moet geen redelijk alternatief hebben, laat staan het geweld uitlokken.

De snelste en meest trefzekere manier om te komen tot een overtuigende zaak is een arrestatie op heterdaad - indien die niet door de politie is opgezet, maar op jouw eigen initiatief.

Heb je voldoende informatie om de politie te overtuigen dat ze moeten optreden maar zie je geen manier om een heterdaad aanhouding te organiseren? Doe dan aangifte van een strafbaar feit. Vermeld bij je aangifte je zorgen, overhandig kopieën van je aantekeningen en bewijzen (zorg dat je originelen houdt) en geef aan dat je op de hoogte gehouden wil worden van de voortgang van het werk van de politie, het OM en de autoriteiten.

Als de politie om welke reden dan ook via jou meer informatie wil hebben, weet dan dat dit alleen stand zal houden in de rechtszaal als jij zelf hiertoe het initiatief neemt. Anders kan de rechter vinden dat je min of meer voor de politie werkt, en daarvoor is bijzondere toestemming nodig.

Een belangrijke boodschap van burgeronderzoek is dat je criminelen en slachtoffers laat weten dat ze niet ongezien zijn. Criminelen kunnen niet zomaar hun gang gaan en slachtoffers staan er niet alleen voor. Je maakt in je eentje en in een community van burgeronderzoekers de maatschappij vertrouwder en veiliger.

Literatuur

Beoordelingskader kinderporno (bezit, verspreiden, vervaardigen). Geraadpleegd op 20 februari 2018 van <https://www.zedenadvocaat.nl/240b-strafrecht-kinderporno-bezit-verspreiden-vervaardigen/>

Bleichrodt, F.W. (2010). *Over burgers en opsporing*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam (inaugurale rede)

Boerman e.a. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Bosch, A. (2013). *Citizens enforcing the law: the legal and social space for citizen's arrest* Groningen: Maklu

Brauw, P.J.W. de (1965). 'Behoort de wetgever regelen te treffen ter bescherming van de individu tegen het doen, het gebruiken en het openbaarmaken van waarnemingen, diens persoonlijke sfeer betreffende?', in: *Handelingen der Nederlandse juristen-vereniging 1965, eerste deel*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink, p. 1-76.

Brinkhoff, S. (2008). Burgeropsporing. In: *OM congres 2008. De burger als opspoorder*, pp. 63-94. Den Haag: Openbaar ministerie.

Brink, P. van den, C. Broekman, M. Rijken, S. Oggero, T. Verburgh & A. de Vries (2016). *MEDIA4SEC. The Emerging Role of New Social Media in Enhancing Public Security*. Report on State of the Art Review.

Buruma, Y. Burgeropsporing in de dramademocratie. In: *OM congres 2008. De burger als opspoorder*, pp. 35-60. Den Haag: Openbaar ministerie.

Cel en tbs geëist tegen door wraakvader in elkaar geslagen 'kinderlokker' (27 november 2017) Geraadpleegd 10 april 2018 van <https://www.ad.nl/binnenland/cel-en-tbs-geeneuml-ist-tegen-door-wraakvader-in-elkaar-geslagen-kinderlokker~acd2ae6aa/>

Child pornography (25 juli 2017), op de website van het ministerie van Justitie van de Verenigde Staten van Amerika, geraadpleegd op 8 februari 2018 van <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography>

Clapham, A. (1996). *Human Rights in the Private Sphere*, Oxford: Clarendon Press

Cleiren, C.P.M. (2010). *Evolueren naar meer horizontale en multidimensionale verhoudingen in het strafrecht* Den Haag: Kluwer

College Bescherming Persoonsgegevens (2007). *publicatie van persoonsgegevens op Internet*. Den Haag: CBP

Eerste Kamer der Staten Generaal (20 december 2016). *Wet Computercriminaliteit III*. Kamerstuk 34372.

Engelfriet, A. (8 mei 2013). *Juridische vraag: moet ik camerabeelden afstaan aan de politie?* Geraadpleegd op 27 februari 2018 van <https://www.security.nl/posting/41012/Juridische+vraag%3A+moet+ik+videobeeld+en+aan+de+politie+afstaan%3F>

Engelfriet, A. en M. Bergman (datum onbekend). *Computervredebreuk: wanneer is dit het geval?* Geraadpleegd 27 maart 2018 van <https://ictrecht.nl/juridisch-advies/computervredebreuk/>

Engelfriet, A. (datum onbekend) *Illegaal verkregen bewijs via internet*. Geraadpleegd 7 maart 2018 van <https://ictrecht.nl/juridisch-advies/bewijs-en-forensisch-onderzoek/>

Engelfriet, A. (datum onbekend) *Foto's en portretrecht*. Geraadpleegd van <http://www.iusmentis.com/auteursrecht/nl/foto/portretrecht/>

Europol: minstens 10 duizend vluchtelingen kinderen vermist. 31 januari 2016. Geraadpleegd op 1 januari 2018 van <https://www.volkskrant.nl/buitenland/europol-minstens-10-duizend-vluchtelingen-kinderen-vermist-a4235548/>

“Gebruik van medische gegevens” (datum onbekend). Geraadpleegd van <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/gezondheid/gebruik-van-medische-gegevens>

Haas, N. *Doe-het-zelf-rechtspraak: Steun voor eigenrichting*. Rechtstreeks 2011, nummer 2. Den Haag: Sdu uitgevers

Hildebrandt, M. en M. Koning (2012). *Universele rechtshandhaving in cyberspace?* Strafblad Den Haag: Sdu Uitgevers.

Hoe doet Veilig Thuis onderzoek naar kindermishandeling? (2017, 10 maart). Geraadpleegd op 23 april 2018. <https://demonitor.kro-ncrv.nl/artikelen/hoe-doet-veilig-thuis-onderzoek-naar-kindermishandeling>

Ijssalonhouder geterroriseerd slaat terug wordt vervolgd (27 maart 2018). Geraadpleegd van <https://www.powned.tv/artikel/ijssalonhouder-kapot-geterroriseerd-244171>

Interpol network identifies 10000 child sexual abuse victims (9 januari 2017). Geraadpleegd 8 februari 2018 van <https://www.interpol.int/layout/set/print/News-and-media/News/2017/N2017-001>

“Justitie mocht beelden kopschoppers Eindhoven uitzenden voor opsporing” (13 oktober 2015). Geraadpleegd van <http://www.omroepbrabant.nl/?news/237535942/Justitie+mocht+beelden+kopschoppers+Eindhoven+uitzenden+voor+opsporing.aspx>

Kerstens, J. e.a. (2017). *Teenage crime fighters on the internet*.

De werking en waarde van het betrekken van digitaal vaardige jongeren bij politiewerk. NHL Hogeschool en de Politieacademie Leeuwarden/Apeldoorn: NHL/Politieacademie

KNMG Artseninflijn (2016). *Welke informatie mogen gescheiden ouders over hun kinderen ontvangen?* Geraadpleegd op 8 februari 2018 van <https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/artseninflijn/praktijkdilemmas-1/praktijkdilemma/welke-informatie-mogen-gescheiden-ouders-over-hun-kind...>

Kremer, M. (1999). *Onrechtmatig verkregen bewijs in civiele zaken* Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink.

Kroniek van het (straf)procesrecht: Wet Computercriminaliteit III. *Nederlands Juristenblad*. 6 april 2016. NJB 2016/740. Geraadpleegd op 21-12-2017, van <http://deeplinking.kluwer.nl/?param=00CB9BE8&cpid=WKNL-LTR-Nav2>

Kwakman, N. J. M. (2012). Noodweer(exces) en burgerarrest: complementaire voorzieningen. *Nederlands Juristenblad*, 2(87), 116-119.

Land, M. van der, B. van Stokkom en H. Boutellier (2014). *Burgers in veiligheid Een inventarisatie van burgerparticipatie op het domein van de sociale veiligheid*. Vrije Universiteit Amsterdam, Leerstoel Veiligheid en Burgerschap.

Meer heterdaadkracht: "aanhoudend in de buurt" (2007). Onderzoek naar de rol van de burger bij directe opsporing. Apeldoorn: Politieacademie

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2011). *Voegen in het strafproces*. Den Haag: Ministerie van V&J

Ministerie van Veiligheid en Justitie (29 februari 2016). *Zedenmisdrijven*. Kamerstuk 29279, nummer 300.

Minister van Justitie en Veiligheid (21 december 2016). *Toezeggingen algemeen overleg kinderporno*. Kamerstuk 31015, nummer 130.

Ministerie van Justitie en Veiligheid (20 december 2017). *Voortgangsbrief politie*. Kamerstukken II 2017/18, 30880, 32822, nr. AB

Ministerie van Justitie en Veiligheid (14 februari 2018). *Antwoorden Kamervragen over de strijd tegen seksuele uitbuiting van minderjarigen*. Den Haag: Ministerie van J&V

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2016). *Basismodel meldcode: huiselijk geweld en kindermishandeling*. Den Haag: ministerie VWS

Moerman, E.M. (2017) *Inburgeren in de opsporing*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Op goede grond: De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur

- Oerlemans, J.J. (2017) De Wet computercriminaliteit III: meer handhaving op internet. *Strafblad*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Patiëntenrecht (2009). *Kinderen, hun ouders en patiëntenrechten*. Utrecht: NPCF
- Police 'overwhelmed' by number of child abuse images (3 oktober 2014). Geraadpleegd op 8 februari 2018 van <http://www.bbc.com/news/uk-29470001>
- Police 'may work with paedophile hunters' (18 September 2017). Geraadpleegd op 8 februari 2018 van <http://www.bbc.com/news/uk-england-41203273>
- "Police might work with paedophile hunters"(18 september 2017) Geraadpleegd 8 februari 2018 van <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/09/18/police-forces-might-work-vigilante-paedophile-hunters/>
- Pornhub en Twitter verwijderen deepfakes - nep porno met celebrities (31 januari 2018). Geraadpleegd op 8 februari 2018
- Prins, R. (2017, 22 november). We leven op internet nog als in de prehistorie. Geraadpleegd op 22 november 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/11/22/waar-is-de-politie-als-je-online-in-de-problemen-komt-14168958-a1582187>
- Privacycode sector particuliere onderzoeksbureaus van de vereniging van particuliere beveiligingsorganisaties. Bijlage bij wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus.
- "Rechter ziet Whatsappbericht als bewijs" (9 november 2012). Geraadpleegd van <https://www.nu.nl/internet/2953766/rechter-ziet-whatsappbericht-als-bewijs.html>
- Richtlijn voor strafvordering kinderpornografie geldend van 01-10-2016 t/m heden.
- Sampson, R. J. and S.W. Raudenbush (1999). Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American Journal of Sociology* 105, no. 3: 603-651.
- 'Slachtoffer wraakvader had meer contact met meer minderjarigen' NOS 9 juni 2016.
- Smidt, H.J. (1891) *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, eerste deel, tweede druk herzien door J.W. Smidt, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink.
- Tweede Kamer der Staten Generaal. *Commissie kleine criminaliteit* 1984, p. 29 en 30 en Kamerstukken II 1990/91, 21 829, nr. 2. Den Haag
- Tweede Kamer der Staten Generaal (2012). Kamerstukken II 2011/12, 33 173, nr. 2
- Tweede Kamer der Staten Generaal (2012). Bijlage bij Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331.
- Tweede Kamer der Staten Generaal (2001). Kamerstukken II 2000/01, 27732.

Tweede Kamer der Staten Generaal (1968) Kamerstukken II 1967/68, 9 419.

Tweede Kamer der Staten Generaal (1998) Kamerstukken II 1997/98, 25 768

Tweede Kamer der Staten Generaal (2012) Kamerstukken I 2012/13, 32 044. Wet herziening ten nadele.

Udo de Haes, A (2014). Ethische hacker mag malware plaatsen van rechter. Geraadpleegd 21 april 2018.

<http://computerworld.nl/security/84863-ethisch-hacker-mag-malware-plaatsen-van-rechter>

Uit Beijerse, J. (1998) *Op verdenking gevangengezet. Het voorarrest tussen beginselen en praktische behoeften*. Nijmegen: Ars Aequi Libri

Van der Does de Willebois, W.E.T.M. (1909). 'Is een betere omschrijving van het begrip: ontdekking op heeterdaad, en een andere regeling van politie en justitie bij heeterdaad gewenst?', in: *Handelingen 1909 der Nederlandse Juristen-Vereniging*, eerste stuk, 's-Gravenhage: Belinfante p. 92-169.

Vigilante Paedophile Hunters Are Not The Answer - Instead We Need More Properly Trained Digital Detectives (19 september 2017) Geraadpleegd 8 februari 2018 van https://www.huffingtonpost.co.uk/jim-gamble/online-child-abuse_b_18036374.html

Vries, A. de (2018). Doe-het-zelf-opsporing met de Sherlock app. Geraadpleegd op 20 februari 2018 van <https://time.tno.nl/nl/artikelen/doe-het-zelf-opsporing-met-de-sherlock-app/>

“Vrouw en kind nu belangrijker voor 'Pentagon-hacker' ” (3 mei 2005). Geraadpleegd van <http://webwereld.nl/security/22835-vrouw-en-kind-nu-belangrijker-voor--pentagon-hacker>

“WhatsApp steeds vaker als bewijs in rechtszaal” (29 mei 2017). Geraadpleegd van <https://www.sprout.nl/artikel/expertblog/whatsapp-steeds-vaker-als-bewijs-rechtszaal>

Wie mag de leerlinggegevens van mijn kind inzien in het voortgezet onderwijs? (datum onbekend). Geraadpleegd 7 maart 2018 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/wie-mag-de-leerlinggegevens-van-mijn-kind-inzien-in-het-voort...>

Zweed krijgt 10 jaar voor onlineverkrachting. (2017, 30 november). Geraadpleegd op 30 november 2017, van <https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/buitenland/zweed-krijgt-10-jaar-voor-onlineverkrachting/ar-BBFYipq>

Jurisprudentie en casuïstiek

Afdoeningsbeslissing in de zaak 09Devlce. Onderzoek naar aangifte van fraude met OVchipkaarten. 5 september 2011

Rechtbank Amsterdam 25 april 2007, LJN BA3691. Openbaarmaking beschuldigingen onrechtmatig.

Rechtbank Haarlem 30 juli 2008, ECLI:NL:RBHAA:2008:BE8760. Normering audio opnames.

Rechtbank Almelo, 9 januari 2012, LJN: BV0428. Whatsapp bericht is bewijs.

Rechtbank Zutphen, 12 december 2012, ECLI:NL:RBZUT:2012:BY6138. Normering enkel private opsporingshandelingen.

Rechtbank Oost-Brabant 15 februari 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:BZ1157. Computervredebreek: proportionaliteit en subsidiariteit getoetst.

Gerechtshof Den Haag 18 februari 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:319. Regisserende rol OM bij burgerinfiltratie.

Rechtbank Den Haag 17 december 2014, ECLI:NL:RBDHA:2014:15611. Hacken en plaatsen malware op computer niet onrechtmatig voor aantonen misstand.

Rechtbank Oost-Brabant 13 juli 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:3980. Veroordeling wegens computervredebreek.

Rechtbank Midden-Nederland 23 augustus 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:4673. Facebookhack.

Rechtbank Midden Nederland 19 oktober 2016: ECLI:NL:RBMNE:2016:5408. Afluisteren wel of niet onrechtmatige daad.

Rechtbank Amsterdam 29 mei 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:3675. Geen regisserende rol politie bij aankoop gestolen waar.

Rechtbank Oost-Brabant 9 juni 2017, ECLI:NL:RBOBR:2017:3494. Juridische status camerabeelden

Hof Amsterdam 2 februari 1995, ECLI:NL:GHAMS:1995:AB7904, NJ 1996/205. Begrenzing journalistieke vrijheid.

Gerechtshof Amsterdam 21 mei 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BM8273. Uitzending met geheime camera.

Hof Den Haag 9 september 2011, ECLI:NL:GHSGR:2011:BT2462. Gepast geweld bij burgerarrestatie.

Hof Den Haag 2 februari 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BV2646. Gepast geweld bij burgerarrestatie

HR 23 oktober 1984, NJ 1986, 56. Noodweer exces bij Bijlmer schietpartij.

HR 9 januari 1987, ECLI:NL:HR:1987:AG5500, NJ 1987/928. Geen onrechtmatige bespieding.

HR 11 juni 2002, NJ 2002, 467. Noodweer in de bus.

HR 29 juni 2004, NJ 2005, 273. Kader voor (heimelijke) observatie.

HR 23 november 2004, NJ 2005, 193, ECLI:NL:HR:2004:AQ8478. Burger pseudokoop en de rol van politie.

HR 27 september 2005, NJ 2007, 453, ECLI:NL:PHR:2005:AS8858. Politie ontlokt bekentenis via burger.

HR 6 juli 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK6346, NJ 2010/583 m.nt. Buruma over de vervolging van een klokkenluider.

HR 4 november 2014, NJ 2015/48. Bewustzijn observatie niet relevant voor rechtmatigheid.

Parket HR 26 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1792. Conclusie AG inzake privacy normering.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 26 april 1979, 6538/74. Journalistieke vrijheid.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens X en Y: NJ 1985, 525. Privacy bij opsporing.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 23 november 1993, 14838/89 (A./Frankrijk). Rol van politie in burgeronderzoek.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens Verliere v. Switzerland, no. 41953/98, ECtHR. Privacy bij burgeronderzoek.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 21 januari 1999, 29183/95. Inperking van journalistieke vrijheid.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 8 april 2003, nr. 39339/98, LJN: AF6979 (M.M. tegen Nederland). Politie ontlokt bekentenis via burger.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 2 september 2010, 35623/05 Uzun/Duitsland. Toets voor privacyschending.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 14 oktober 2010. A. v. CROATIA Application no. 55164/08. Privacy bij burgeronderzoek.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens Vukota-Bojić tegen Switzerland ECHR:2016:1018JUD006183810. Privacy bij burgeronderzoek.